

KNJIŽEVNOST

Tatjana Kikec (urednica):

Pomurje: Geografski pogledi na pokrajino ob Muri

Murska Sobota 2009: Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, 263 strani, 40 preglednic, 124 slik, ISBN 978-961-269-031-1

Ob 20., jubilejnem zborovanju slovenskih geografov v Pomurju sta Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja izdali geografsko monografijo o Pomurju, »... o pokrajini ob Muri, reki, ki ločuje in hkrati povezuje Prekmurje in Prlekijo, reki, ki daje pokrajini ob svojem toku svojstven pečat...«, kot je v uvodni besedi zapisala Tatjana Kikec, urednica vzorno urejene, tehnično zgledne in vsebinsko zelo zanimive ter kvalitetne publikacije. Glede na to, da je avtocestna povezava obe pokrajini še bolj približala in funkcionalno tesneje povezala ter prepletla, sta tako zborovanje kot publikacija časovno zelo dobrodošla, na eni strani kot ogledalo dosedanjemu regionalnorazvojnemu stanju in procesom ter na drugi strani kot osnova bodočim razvojnim dogajanjem praktično na vseh področjih, ki jih geografija vključuje v svoja raziskovanja.

Pomurje, za katero številne ugotovitve v tej publikaciji kažejo že tradicionalno razvojno zaostajanje za drugimi slovenskimi regijami in s tem seveda tudi za slovenskim povprečjem, ima kljub odročnemu, obrobnemu in obmejnemu položaju tudi številne in kakovostne naravne in druge možnosti za ustrežnejši in skladnejši gospodarski in regionalni razvoj. O tem se v času gospodarske krize, ki jo spremlja propadanje največjega slovenskega industrijskega delodajalca Mure, bolj malo piše in govori. Medtem ko je govora o prekvalifikacijah in dinamiki prezaposlovanja, seveda ni povedano, kje v regiji in kako naj bi nezaposlena, v slovenskem okviru tudi podpovprečno kvalificirana delovna sila, iskala svoje eksistenčne možnosti. Morda v priložnostnem delu na kmetijah v avstrijskih sosednjih območjih, ki so v Avstriji na dnu razvojne lestvice? Pri tem je neresno sklicevanje na drobno posestno lastništvo, ki že

stoletja nazaj ni moglo preživljati svojega prebivalstva in ga je s trebuhom za kruhom sililo v tujino. Še vedno pa ima Pomurje središnji položaj med manj razvitimi regijami sosednjih držav, ki bi ga že zdavnaj lahko izkoristilo za svojo središčno funkcijo v širšem prostoru. Osnovni razvojni potenciali izhajajo predvsem iz vsake regije same, vključno s »pametjo« in pridnimi »delovnimi rokami«, ki pa so na žalost v tem primeru zaradi izseljevanja gradile in razvijale v Ljubljani, drugod po Sloveniji in na tujem.

Pomurja in še posebej Prekmurja pa nismo pozabili slovenski geografi. Čeprav so še pred desetletjem tekle tudi žolčne debate o upravičenosti pomurske regije, ki jo je iz povsem praktičnih funkcionalnih razlogov zagovarjala večina slovenskih geografov na čelu z velikim ljubiteljem celotne regije akademikom S. Ilešičem. Temu pritrjuje tudi vsebina uvodnega prispevka M. M. Klemenčiča z naslovom »Geografska (ne)enotnost Pomurja«. Zaradi posebnosti ter pokrajinske in ekonomske, socialne in še posebej kulturne (v najširšem pomenu) enotnosti je Prekmurje leta 1956 gostilo eno od prvih strokovnih srečanj slovenskih geografov, referati so bili objavljeni leta 1959 v posebnem zborniku. Nerazvitost, agrarna in splošna gospodarska problematika (problematičnost) ter s tem soodvisna prenaseljenost, sezonske in stalne selitve, depopulacija ter deagrarizacija in narodnostna problematika so bile potem desetletja dolgo v ospredju geografskih proučevanj. Tradicionalna ljubezen in navezanost Prekmurcev na svojo pokrajino je značilna tudi za L. Olasa, nedvomno najbolj zagretega preučevalca in najbolj plodnega geografskega pisca o Prekmurju, še posebej o njegovi prebivalstveni in socialni problematiki. O tem je seznanjal tudi širšo domačo in mednarodno geografsko javnost. Tudi dolgoletni srednješolski geografski raziskovalni tabori v različnih, praviloma narodnostno mešanih naseljih Prekmurja, ki jih je organiziral Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, je skupaj s V. Klemenčičem strokovno največkrat vodil Olas. Podoben strokovni odnos je Olas gojil do Porabskih Slovencev, do njihovih problemov in njihove pokrajine. Rezultati geografskih proučevanj so bili objavljeni v številnih elaboratih in poročilih, seznanjanje z njimi pa je lahko abeceda za razumevanje tudi sedanje regionalnorazvojne problematike Prekmurja.

V monografiji so predstavljeni »... izbrani ključni problemi regije in s tem postavljeni temelji nadaljnjim raziskavam ...«, pravi urednica v svojem uvodu h knjigi. S kakovostnimi, problemsko usmerjenimi vsebinami knjige je bil ta namen nedvomno dosežen, pa čeprav nekatera vitalna področja niso obravnavana, kot v javnosti večkrat izpostavljeni turizem, kmetijska predelava, industrija, naselja in marsikaj tudi iz nadvse aktualne in pereče demogeografske problematike. Vsem prispevkom je skupna aktualnost, ocena stanja in procesov ter pogled v bodočnost. V tem je ta knjiga nedvomno dragocena za proučevanje, reševanje in načrtovanje prostorske problematike, ne le z vidika geografske temveč tudi drugih strok in predvsem prakse.

Preden se ozremo na izredno aktualne probleme naravnega okolja, je treba omeniti zanimiv drugi pregledni uvodni prispevek J. Zupančiča »Etnična in politična podoba ozemlja med Muro in Rabo« z izpostavljeno problematiko narodnostnih manjšin in s tem povezanim prekrejnim sodelovanjem. Tretji uvodni prispevek »Podnebne spremembe in razvoj Pomurja« je pretežno informativnega značaja o gospodarskem, družbenem in kulturnem pomenu vodnih virov in o programu ukrepov za njihovo prilagoditev podnebnim spremembam. »Pomurje je zato pred izzivom učinkovite prilagoditve podnebnim spremembam« pravi avtor M. Bricelj. Reliefno si Prekmurje predstavljamo kot mestoma vlažen ravninski svet, ki se na severu skoraj neopazno vzpenja na pleistocensko teraso in reliefno nekoliko bolj dinamično Goričko, za katero sta B. Komac in M. Zorn ugotavljala vpliv plazovitosti na razvoj reliefa. Z enim od prvih poskusov kvantitativnega ugotavljanja pomena plazovitosti pri nas sta ugotovila, da so pobočni procesi v gričevnatih pokrajinah Pomurja tudi v sodobnosti verjetno najpomembnejši preoblikovalni dejavnik reliefa. Spreminja se tudi podnebje, kar ugotavlja D. Ogrin v svojem prispevku »Slabitev celinskih podnebnih značilnosti v zadnjih desetletjih«. P. Frantar piše o posledicah manjših količin padavinskih voda ter o potrebnih ukrepih v zvezi s tem, L. Globevnik pa o vplivih človekovih posegov na reko Muro s prikazom projekta BIOMURA za varstvo biotske pestrosti in mokrišč ter zaščite kakovosti in količine vodnih virov. Problematiko naravnega okolja zaključuje B. Repe s prispevkom o degradaciji prsti, podrobno prikazano za Mursko Soboto, z ugotovitvijo, da »... trajne spremembe rabe tal, ki vodijo v pozidavo prsti in preprečitev opravljanja njihovih temeljnih funkcij, predstavljajo naj-

bolj problematično obliko degradacije ...«. Če to velja za razvojno problematično Pomurje, koliko bolj še za mnogo razvitejše dele Slovenije!

Na začetku prikaza družbenogeografske problematike T. Cunder v prispevku »Pomursko kmetijstvo in njegove razvojne možnosti« ugotavlja, da ima Pomurje še vedno pretežno agrarni značaj, da se ubada s številnimi strukturnimi problemi, ki se prepočasi rešujejo. O ekoremediacijah, pretežno na lokalni ravni v Pomurju, razmišlja A. Vovk Korže. Glede na to, da je »Razvojna vloga Krajinskega parka Goričko«, kot je naslov prispevka avtorjev P. Gostinčar, B. Jerebic, J. Kozina, B. Lampič, K. Peternelj in J. Tiran, ena najbolj vročih prekmurskih regionalnorazvojnih tem, so rezultati obsežne ankete o razvojnih omejitvah in razvojnih možnostih prinesli vsekakor pomembne ugotovitve o naravni in kulturni edinstvenosti območja kot ustreznem potencialu za različne oblike turistične dejavnosti. Po 2. svetovni vojni se je prebivalstvo Pomurja stalno zmanjševalo, njegova današnja starostna sestava pa kaže tudi v prihodnje na podobne trende, ugotavlja A. Jakoš. D. Josipovič pa obravnava vprašanja števila Romov v Prekmurju, njihove opredelitve ob popisih 1991 in 2002 v Prekmurju, njihovo disperznost in problem zaščite kulturne pokrajine »romskih« naselij.

Naselja kot najbolj razpoznavni element pokrajine in njenega razvoja žal večjega zanimanja geografov tokrat niso pritegnila. Le A. Černe in S. Kušar predstavljata funkcijsko kategorizacijo centralnih naselij v pet skupin od mikrolokalnih do regionalnega središča Murske Sobotice. V regionalnem pogledu izstopa koncentracija centralnih naselij v nižinskem svetu ob glavnih prometnicah. Celostno regionalno razvojno podobo regije dopolnjuje tudi prispevek B. Pavlina o prodajnih cenah bivalnih nepremičnin, o trgovanju z bivalnimi nepremičninami in nakupih tujcev ter o gibanju cen stanovanj in družinskih hiš. Cena stanovanj je v Pomurju najnižja v Sloveniji, zaradi razpoložljivih stavbnih zemljišč pa je odstotek stanovanj v družinskih hišah najvišji. Razvojno zaostajanje Prekmurja izpostavlja tudi M. Ravbar v prispevku o naložbah in ustvarjalnosti in išče razvojne možnosti v investicijah v nove tehnologije. Za oblikovanje gospodarsko uspešnih dejavnosti pa mora Pomurje izpolnjevati določene pogoje. S. Kušar k temu dodaja še svoje videnje razvojnih potencialov Pomurja glede na 24 kazalcev, ki jih je strnil v 6 skupin: prometna mreža, gospodarske cone, urbana mreža, infrastruktura za turizem in rekreacijo, območja naravne in kulturne dediščine ter socialna infrastruktura. Slednja je najmanj razvita, problem pa je tudi neenakomerna razmestitev razvojnih potencialov.

V prispevku »Odziv dnevnih vozačev v Mursko Soboto na izboljšave v javnem potniškem prometu«, ki so jih izvedle posamezne občine, M. Gabrovec, M. Lep in B. Mesarec ugotavljajo sicer pozitivne premike k trajnostni mobilnosti in da »... je bilo na enoto javnega denarja bistveno povečano število potniških kilometrov, opravljenih na trajnostni način ...«. Regionalno razvojno problematiko pa dopolnjuje še T. Vokič v prispevku o rokodelstvu in o regijskem rokodelskem središču v Veržeju.

Monografijo zaključuje skupen seznam uporabljene literature in virov. Čeprav so se avtorji povsem upravičeno osredotočili na recentna razvojna dogajanja, bi bilo glede na monografski značaj publikacije kljub temu koristno prikazati tudi drugo pomembnejšo geografsko literaturo o obravnavani regiji.

Monografija je vsekakor zgleden dosežek slovenske geografije in velik dosežek pomurskih geografov, pomembna je za vsakršno dejavnost, ki se ukvarja z razvojnimi vprašanji te regije. Znanstveno zasnovane in praktično naravnane ter zgledno tehnološko podprte študije z vsebinsko in tehnično kvalitnimi kartografskimi prikazi se lotevajo številnih regionalnorazvojnih vprašanj, seveda tudi v duhu sonaravnega razvoja. Zdi se mi, da sta bila tako samo zborovanje kot tudi izid publikacije v času poglobljene gospodarske in socialne krize v obravnavani regiji ob pravem času. V nasprotju z raznimi vprašljivimi mnenji o vrednosti drobne kmetijske pridelave, o zaposlitvenih in drugih ekonomskih možnostih, o ne-realnih možnostih prekvalifikacij aktivnega prebivalstva, o sprejemljivosti propada industrijskih nosilcev gospodarskega in regionalnega razvoja, o vse odrešujočem turizmu in celo o koristnosti odtujevanja slovenske zemlje in z nezainteresiranostjo za skrajno neugoden demografski razvoj sta prinesla realen pogled in oceno stanja in dogajanja. Zato bi morala monografija »Pomurje, geografski pogledi na pokrajino ob Muri« priti v roke ne le geografom, temveč tudi široki, predvsem pa tudi strokovni javnosti, ki se ukvarja s političnimi, gospodarskimi in regionalnorazvojnimi vprašanji Pomurja.

Mirko Pak

Marjan Ravbar:
Razvojni dejavniki v Sloveniji – ustvarjalnost in naložbe
Georitem 9

Ljubljana 2009; Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 139 strani,
 20 preglednic, 66 slik, ISBN 978-961-254-108-8

V prenovljeni Lizbonski strategiji so si voditelji držav Evropske unije zastavili cilj, da Evropska unija postane v svetovnem merilu najuspešnejše in najkonkurenčnejše ter na znanju temelječe gospodarstvo. Za to so potrebna številna vlaganja v visoke tehnologije, dovršene proizvodne obrate, infrastrukturo, še zlasti pa v znanje, ki je verjetno najpomembnejši dejavnik razvoja. Prav ta področja je avtor Marjan Ravbar obravnaval v knjigi Razvojni dejavniki v Sloveniji – ustvarjalnost in naložbe, še zlasti pa je preučeval prostorsko razprostranjenost obeh omenjenih dejavnikov. S tem je avtor predstavil številna spoznanja, ki na novo osvetljujejo regionalne razlike, obenem pa omogočajo primernejši odziv regionalnih razvojnih politik.

V prvem delu knjige avtor podrobneje osvetli naložbe med letoma 2000 in 2006, pri čemer se osredotoči na regionalno porazdelitev, predstavi pa tudi porazdelitev na lokalni ravni in strukturo naložb po panogah. Podroben taksativni način podajanja vsebine, podkrepjen s številnimi kartografskimi in grafičnimi predstavitvami, plastično prikaže stanje v regijah, nazornost pa bi lahko povečala sumarna preglednica, v kateri bi bili navedeni podatki po občinah.

Naložbe, ki v marsičem nakazujejo na privlačnost in bogastvo posamezne regije, se med posameznimi regijami močno razlikujejo: po obsegu, strukturi in koncentraciji. Zagotovo najbolj bode v oči dejstvo, da sta kar dve petini vseh naložb v Osrednjeslovenski regiji, še večjo centralizacijo pa je možno zaznati pri ustvarjalnih poklicih, saj je v tej regiji s 25 % slovenskega prebivalstva tudi skoraj polovica delovnih mest v ustvarjalnih poklicih. Ti so namreč v središču pozornosti geografske analize človeških

virov, v kateri avtor analizira drugi pomemben razvojni dejavnik – ustvarjalnost. To avtor razume kot sposobnost uspešnega prenosa novih razpoložljivih znanj v prakso, meri pa z izobrazbeno ravno ter zaposlenostjo v tako imenovanih ustvarjalnih poklicih, pri čemer upošteva kraj dela in kraj bivanja. Predhodno omenjena centralizacija ustvarjalnih poklicev v Osrednjeslovenski regiji kaže na veliko koncentracijo visokokakovostnih delovnih mest, posledično tudi zaradi funkcij, ki jih ima Ljubljana kot glavno mesto. Sicer je razporeditev ustvarjalnih poklicev, če te obravnavamo po kraju bivanja posameznega ustvarjalnega delavca, nekoliko bolj enakomerna. Oba razvojna dejavnika – naložbe in ustvarjalnost – potrjujeta rek, da kjer je veliko, tja veliko tudi pride. To govori v prid številnim razvojnim teorijam, zlasti teoriji kumulativne vzročnosti, saj se njene poteze kažejo tudi v teorijah o inovativnih distriktih, ustvarjalnih okoljih, mreženju in nenazadnje tudi učečih se regijah. Omenjeni koncepti temeljijo na akumulaciji kapitala, ljudi, znanja ... in s tem na krepitvi razvojnih potencialov in konkurenčnosti. Tako je razumljivo, da so ob središčih akumulacije tudi obsežni predeli, kjer so naložbene aktivnosti zelo šibke, nizka pa sta tudi stopnja izobrazbe in delež ustvarjalnih poklicev. Takšna območja so na primer Goričko, Slovenske gorice, Haloze, Posotelje, Solčavsko, Suha krajina ter obmejni pas med Loškimi Potokom in Osilnico.

V tretjem delu avtor obe predhodni analizi združi ter preuči medsebojno povezanost obravnavanih pojavov, izdelava pa tudi sintezni indeks, v katerem zaobjame velikost (vplivnega) območja, trg delovne sile in obseg naložb. Knjigo sklene s sklepnimi mislimi in oceno vrednotenja razvojnih dejavnikov.

Knjiga, izhajajoča iz sodobnih konceptov razvoja, predstavlja zanimiv pregled naložb in ustvarjalnosti v slovenskih regijah in občinah, s čimer avtor bralcu predstavi nov zorni kot pri obravnavi regionalnih razlik ter razvojnih vprašanj na splošno. Do sedaj je bil zlasti naložbeni vidik zapostavljen, povsem nova pa je predstavitev naložb na lokalni in regionalni ravni. Žal podatkovne baze Statističnega urada Republike Slovenije in Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve ne omogočajo podrobnejših analiz na ravni posameznih krajev, pa tudi sicer se je avtor soočal s številnimi metodološkimi težavami. Nov je tudi način, s katerim avtor obravnava človeške vire. Tako številnim analizam ponudi še dodatno, alternativno možnost, v kateri preučuje razporeditev ustvarjalnih poklicev, kot dejavnika, ki odločilno vpliva na inovativnost in sposobnost nekega območja, da tekoče sledi spremembam.

Kot taka je knjiga pomemben prispevek k slovenskim regionalnim študijam in koristen pripomoček vsem, ki se ukvarjajo z regionalnim in gospodarskim razvojem v Sloveniji.

Janez Nared

Janez Nared, Damjan Kavaš:
Spremljanje in vrednotenje regionalne politike v Sloveniji
Georitem 10

Ljubljana 2009: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 93 strani,
7 preglednic, 7 slik, ISBN 978-961-254-117-0

Monografija »Spremljanje in vrednotenje regionalne politike v Sloveniji« je referenčno delo v smislu integralnega prikaza pristopa k spremljanju in vrednotenju regionalne politike v slovenskem prostoru, hkrati pa tudi knjiga, zanimiva za strokovno javnost. Sodelovanje stroke in izvajalcev regionalne politike je namreč zagotovilo napredka k skladnejšemu regionalnemu razvoju.

Avtorja v monografiji opredeljujeta regionalno politiko kot socioekonomski razvoj na mezo ravni. Na tem vsebinskem izhodišču oblikujeta predlog pristopa k sistematičnemu spremljanju in vrednotenju regionalne politike v Sloveniji. Izdelata tudi modele vrednotenja za specifičen primer slovenske regionalne politike. S to knjigo tako dobivamo v slovenskem prostoru končno celosten in kritičen prikaz problematike spremljanja in vrednotenja regionalne politike in tudi javnih politik nasploh. Predlagani sistemi bi morali prispevati k boljšemu izvajanju regionalne politike in tudi k skladnejšemu regionalnemu razvoju.

Delo kaže, da avtorja odlično poznata obravnavano tematiko, spremljanje in vrednotenje javnih politik, saj k njej pristopata suvereno in kritično. Poleg metodoloških in teoretičnih izhodišč ter opisa pravno-normativnega okvirja razlagata tudi lastne poglede in na podlagi evropskih in domačih izkušenj razvijeta lastne modele spremljanja in vrednotenja. Vsebina je sodobna in pomeni prispevek v smislu strokovne podlage za celostno načrtovanje javnih politik. Avtorja uporabljata splošno sprejete izraze na obravnavanem strokovnem področju in jih po potrebi tudi natančneje obrazložita. Na podlagi deskripcije in komparacije evropskih in domačih izkušenj s sistemi spremljanja in vrednotenja naredita še korak naprej k predlogu sistema za Slovenijo, ki presega obstoječi dvojni režim vrednotenja. Delo razkriva izjemen občutek za sistematično in kritično obravnavo problema ter za povezovanje parcialnih problemov v integralno razvojno bistvo.

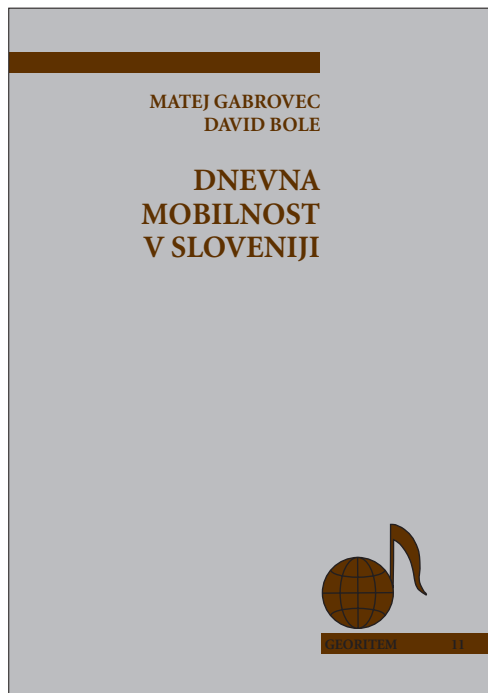
Potencialni bralci dela so raziskovalci na področju javne uprave, načrtovalci regionalne in drugih javnih politik, strokovno osebje na ministrstvih in javnih agencijah, pa tudi strokovno osebje na lokalni ravni. Ker predstavlja vsebina dela pomemben doprinos k razvoju relevantnega področja, je njena objava v obliki monografije razumna in pravilna odločitev.

Renata Slabe Erker

Matej Gabrovec, David Bole:
Dnevna mobilnost v Sloveniji
Georitem 11

Ljubljana 2009: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 102 strani, 36 slik, 16 preglednic, ISBN 978-961-254-118-7

Mobilnost prebivalstva ima v sodobnosti čedalje večji vpliv na družbo, gospodarstvo, prostor in okolje. Glavni razlog je predvsem v tem, da se prostorska mobilnost prebivalstva hitro širi. Vrsta iznajdb

in izboljšav v prometni tehniki in organizaciji je namreč v zadnjih dveh stoletjih omogočila, da lahko potujemo več in dlje. Pozitivna posledica tega je predvsem povečanje konkurenčnosti gospodarstva, krepitev vezi med posamezniki in različnimi socialnimi skupinami ter višja kvaliteta bivanja. Po drugi strani pa se negativni vidiki povečanega obsega potovanja kažejo zlasti v obliki večjih okoljskih obremenitev in zunanjih stroškov prometa. Raziskovanje mobilnosti prebivalstva in njegovih posledic je zato pomembna tematika geografskih preučevanj, ki je na primeru Slovenije celovito in poglobljeno obravnavana v znanstveni monografiji *Dnevna mobilnost v Sloveniji*. Publikacija se osredotoča na preučevanje problematike dnevnih potovanj šolarjev in delavcev v Sloveniji, zlasti z vidika izbire prometnega sredstva. Poudarjeni so predvsem nekateri prostorski vidiki in regionalne razlike v dnevni mobilnosti ter razreševanje problemov, ki izhajajo iz pretirane navezanosti na avtomobilski prevoz.

Prvi del knjige analizira dnevno mobilnost v šolo in na delo po posameznih smereh glede na izbiro prometnega sredstva. Tovrstni podatki so bili na tem mestu prvič analizirani za ozemlje celotne države in razkrivajo, da so v izbiri prometnega sredstva med posameznimi območji Slovenije zelo velike razlike. Glavna ugotovitev je, da Slovenci na poti na delo in v šolo dnevno prepotujemo čedalje večje razdalje in pri tem vedno bolj uporabljamo osebni avtomobil ter hkrati opuščamo rabo javnega potniškega prometa. Med letoma 1981 in 2002 se je tako delež uporabnikov javnega prometa pri poteh na delo zmanjšal z 58 % na 10 %, delež osebnega motornega prometa pri dnevni vožnji na delo pa v enakem obdobju povečal s 27 % na 85 %. Izmerjena razmerja med obema glavnima prevoznima načinoma so logična posledica naše prometne politike, ki v zadnjih desetletjih na različne načine intenzivneje vzpodbuja uporabo osebnega avtomobila in zanemarja javni promet. Hkrati je bilo ugotovljeno, da javni potniški promet veliko bolj uporabljajo prebivalci naselij, kjer je ponudba javnega prevoza kvalitetnejša in časovno konkurenčnejša individualnemu avtomobilskemu prevozu, ter prebivalci naselij z večjimi industrijskimi obrati, ki imajo organiziran lasten kolektivni (delavski) prevoz. Pomembna ugotovitev tega dela knjige je tudi, da v Sloveniji obstajajo zelo velike regionalne razlike v spremembah dnevne

mobilnosti. Še zlasti izrazite so med vzhodnim in zahodnim delom države. Te razlike so na eni strani povezane z družbenogospodarskim razvojem in vzorci poselitve, na drugi pa z različnimi ukrepi prometne politike. Kot poseben prispevek v tem delu velja izpostaviti še izdelavo zemljevida zaposlitvenih zaledij večjih regionalnih središč, ki je zanimiva tudi z vidika aktualne razprave o oblikovanju druge ravni lokalne samouprave oziroma regionalizacije Slovenije.

Drugi del publikacije obravnava primere dobre prakse na nekaterih območjih, kjer je prišlo do precejšnjega izboljšanja ponudbe javnega potniškega prometa (Dol pri Ljubljani, Ankaran, Idrija, Nova Gorica). Z anketiranjem potnikov in njihovim štetjem je bilo ugotovljeno, da izboljšana ponudba javnega potniškega prometa sama po sebi še nima nujno odločilnega vpliva na večje povpraševanje po javnem prevozu in s tem posledično tudi na bolj trajnostne oblike mobilnosti, če ni obenem povezana tudi z drugimi prometnopolitičnimi ukrepi, pri čemer velja posebej izpostaviti omejevanje rabe osebnega avtomobila.

Avtorja sta obravnavo izredno zanimive, aktualne in kljub temu do sedaj slabo raziskane tematike sklenila s pripravo desetih priporočil za pripravo možnih ukrepov spodbujanja bolj trajnostnih oblik prevoza na delo in v šolo. Posebna vrednost teh »desetih zapovedi« je, da večina od njih ne zahteva večjih finančnih vložkov, kar pomeni, da so uresničljive tudi v razmeroma kratkem času. Na ta način publikacija ugotovitve poglobljenega raziskovanja spravlja neposredno v prakso, kar je pomemben prispevek k zmanjševanju različnih negativnih vplivov dnevne mobilnosti v Sloveniji.

Jani Kozina

Barbara Lampič:

Kmetijstvo v občini Ljubljana: relikv ali razvojni potencial

GeograFF 2

Ljubljana 2008: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za geografijo, 125 strani, 41 preglednic, 17 zemljevidov, 18 grafikonov, 17 fotografij, ISBN 978-961-237-275-0

Bibliografska točkovna tekmovalnost, ki jo narekuje vse bolj razvejena in neizprosna metrika metodologije ugotavljanja znanstvene uspešnosti raziskovalcev, je očitno vzpodbudila tudi kolege na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani k uvedbi nove knjižne zbirke GeograFF, v kateri objavljajo pogloblitve izsledke njihovih raziskovalnih projektov. Ta na eni strani nekoliko prozaičen razlog pa je na drugi zagotovo garant za večjo prepoznavnost geografije znotraj prostorske, urbanistične, okoljske, kmetijske in še kakšne strokovne srenje, saj so problemsko zasnovani izdelki objavljeni v privlačnih publikacijah s formatom 23,5 krat 16,5 cm, enotno oblikovanih in tiskanih v barvni tehniki, tako da jih bralec z veseljem vzame v roke. V pomoč so mu tudi seznama preglednic in slik ter stvarno kazalo na koncu publikacije in (žal nepopoln) seznam okrajšav na njenem začetku.

Prva številka GeograFFa z naslovom Prometno onesnaževanje ozračja z dušikovim dioksidom v Ljubljani je delo Mateja Ogrina, območje Ljubljane pa obravnava tudi druga knjiga iz zbirke, vendar je tokrat njena vsebina namenjena obravnavi stanja in razvojnih izzivov kmetijstva. Knjiga se zavestno osredotoča na ozemlje zunaj avtocestnega obroča, saj je problematiko zasebnega kmetijstva znotraj njega že leta 2002 podrobneje raziskal Drago Kladnik. Avtorica Barbara Lampič je poskrbela, da sta obe študiji metodološko primerljivi, kar potrjuje tudi primerjava njunih rezultatov, ki pa obenem razkrivajo naglo dinamiko prostorske in funkcijske preobrazbe kmetijstva na območju slovenskega glavnega mesta.

Na hrbtnišču publikacije lahko preberemo poudarke iz recenzije, ki sta jo pripravili urednica zbirke Metka Špes (ob njej je sourednik Darko Ogrin) in Ana Vovk Korže: *»... Delo predstavlja celovit, večplasten in tudi interdisciplinaren pogled na položaj in razvojne možnosti kmetijstva in kmetov na območju celotne Mestne občine Ljubljana. Kot model bo lahko uporabljeno tudi za sorodne raziskave v drugih slovenskih območjih, ki se soočajo na eni strani z urbanimi pritiski, na drugi pa z zahtevami po proizvodnji kvalitetne hrane v mestnem zaledju. Obsežno na terenu pridobljeno gradivo ter analize na nivoju celotne občine poudarjajo tudi razlike med tremi značilnimi geografskimi in pridelovalnimi območji. Pomembno metodološko in vsebinsko nadgradnjo raziskave pa predstavlja še behavioristična študija, ki analizira odnos oziroma percepcijo kmetov do njihove dejavnosti in vizijo nadaljnjega razvoja...«*

Avtorica v predgovoru zgoščeno predstavlja namen in vsebino publikacije:

»... Prostorska in funkcijska preobrazba ne le mest ampak tudi večjega dela podeželja se zadnja leta v Sloveniji odvija intenzivno in izjemno hitro. Pospešeno se spreminjajo poselitveni vzorci, poleg strukturnih pa prihaja tudi do funkcijskih sprememb prostora, naselij, objektov, nenazadnje tudi dejavnosti. Ljubljana kot slovenska prestolnica je procesom hitrega spreminjanja in prilagajanja dinamikam v razvoju še toliko bolj podvržena, zaradi moči državnega središča pa učinki vseh procesov segajo daleč izven meja samega mesta Ljubljane in tudi širšega območja občine.

V vrtincu sprememb in mnogokrat povsem navzkrižnih interesov se je znašlo tudi kmetijstvo. Kot dejavnost, ki za svoje delovanje in obstoj potrebuje prostor oziroma obsežne površine kmetijskih zemljišč, je na območju urbanega in suburbanega prostora marsikje pomemben omejevalec širjenja klasičnih mestnih funkcij in značilne urbane podobe. Prostor kot najdragocenejša dobrina na območju mest je z vidika uveljavljenih kriterijev pri načrtovanju mest s kmetijsko rabo iracionalno izrabljen in onemogoča širitev tistih dejavnosti, ki so ključne za nadaljnji učinkovit urbani razvoj.

Postavlja se vprašanje, ali je temu v resnici tako. Ali mesto in njegov razvoj res izključujejo kmetijstvo kot enakovredno in v razvoju potrebno prostorsko dejavnost? Kako se sto problematiko spopada slovenska prestolnica in kakšen je odziv kmetov, ki so se znašli v primežu številnih pritiskov novodobnih zahtev, svoje tradicionalne navezanosti na zemljo in kmetijo, nove ponudbe in možnosti večkrat hitrega zaključka idr.?

Na ta in številna druga vprašanja smo iskali odgovore z raziskavo »Analiza in funkcijsko vrednotenje kmetijstva z vidika vplivov na naravne vire na območju celotne Mestne občine Ljubljana«, ki je potekala v letih 2006 in 2007 in jo je financirala Mestna občina Ljubljana. Težišče raziskave je bilo na obsežnem terenskem delu s poudarkom na anketiranju aktivnih kmetij celotne občine. Želeli smo dobiti kar najboljšo predstavo o trenutnih razmerah v kmetijstvu občine, o pridelovalnih pogojih, prevladujočih usmeritvah, najnovejših težnjah v razvoju, demografskih značilnostih kmetij, zemljiškoposestnih razmerah in drugih socioekonomskih potezah ter intenzivnosti kmetijske pridelave. Z analizo rabe tal, dodatnim kartiranjem

ter anketiranjem kmetov smo želeli opredeliti najnovejše procese v pokrajini, ki se odražajo v rabi tal. V raziskavo smo neposredno vključili 189 kmetij, po ocenah skoraj tretjino vseh aktivnih v občini ...».

Pri tem avtorica izpostavlja naslednje dileme prostorskega razvoja širšega območja Ljubljane in kmetijstva: Kakšen je trenutni položaj kmeta v Mestni občini Ljubljana? Katere kmetije so glede na pridelovalno usmeritev ter demografske in socioekonomske značilnosti še vnaprej sposobne opravljati svojo dejavnost? Katera območja občine so z vidika kmetijstva bolj perspektivna? Kateri tipi kmetij so okoljsko sporni in kje se kažejo glavni konflikti med kmetovanjem in okoljsko pomembnimi naravnimi viri? Kakšna je tržna naravnost obstoječih kmetij in kakšne vizije imajo kmetje o bodočem razvoju kmetijstva? Kateri mehanizmi in dejavniki odločilno vzpodbujajo oziroma zavirajo nadaljnji razvoj kmetijstva v Mestni občini Ljubljana? Ali Ljubljančani potrebujejo kmete v mestu in neposrednem zaledju?

Obravnava vsebine je razčlenjena na pet poglavij: Kmetijstvo v Ljubljani, Stanje in težnje v razvoju kmetijstva, Navzkrižja med naravnimi viri in kmetijsko rabo, Razvojni potenciali in perspektivnost kmetij ter Prihodnja umestitev kmetijstva v razvoj Mestne občine Ljubljana. Sledi jim daljši povzetek v angleškem jeziku.

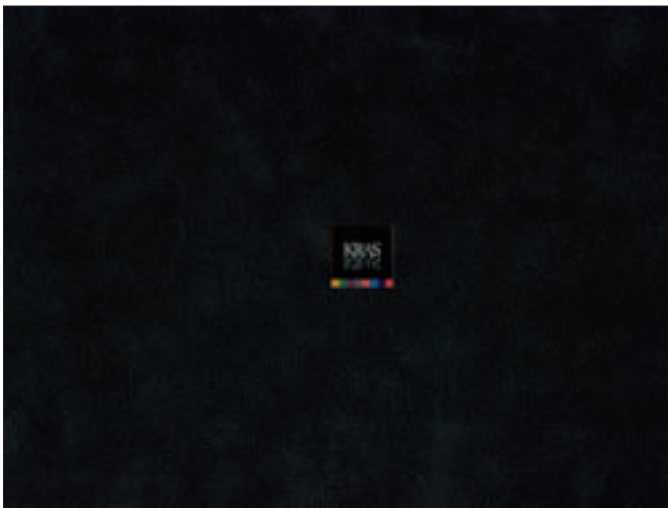
Naj kot zanimivost omenim, da avtorica kot glavna razvojna potenciala izpostavlja trženje kmetijskih pridelkov in zelenjadarstvo, še zlasti tisto, vezano na pridelavo v zaščiteneh prostorih oziroma rastlinjakih. Nekoliko presenetljiva je ugotovitev, da delež ljubljanskih zemljišč v rastlinjakih dosega vsega 4,5 % vseh slovenskih, delež tovrstnih ljubljanskih pridelovalcev pa je kar 14 %. To kaže na manjšo specializiranost ljubljanskih pridelovalcev v intenzivno zelenjadarstvo, obenem pa razkriva, da se zaradi ugodnih prodajnih možnosti vrtnin številni kmetje vsaj v manjši meri odločajo tudi za gojenje vrtnin. Razveseljivo je, da se je okoljska ozaveščenost tovrstnih pridelovalcev v zadnjih nekaj letih opazno izboljšala.

Drago Kladnik

Valerija Babij, Mauro Hrvatin, Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Žiga Kokalj, Blaž Komac, Oto Luthar, Janez Mulec, Bojan Otoničar, Franci Petek, Metka Petrič, Andrej Seliškar, Miha Pavšek, Mimi Urbanc, Klemen Zakšek, Nadja Zupan Hajna (uredniki):

Kras: trajnostni razvoj kraške pokrajine

Ljubljana 2008: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 337 strani, 499 fotografij, 48 preglednic, ISBN 978-961-254-096-8

Kulturno pokrajino, ki predstavlja preplet narave in človeka, je treba obravnavati celostno. Dejstvo je, da naravnogeografski dejavniki določajo zmogljivost okolja in dajejo temeljni okvir pokrajine, na katero se veže določena raba prostora, način življenja prebivalcev, kmetijske in gospodarske dejavnosti ter smeri razvoja, kar sprožajo določene obremenitve okolja. Mišljenje, da naravo najbolje ohranjamo z odstranitvijo človeka, ne zdrži, saj depopulacija območja ter opuščanje tradicionalne rabe prostora povzročata zaraščanje obsežnih površin z gozdom, kar vpliva na zmanjševanje biotske raznovrstnosti. Univerzalnega recepta, kako trajnostno razvijati pokrajine, ni. Varovanje sleherne pokrajine mora temeljiti na skladnem upoštevanju vseh treh vidikov trajnostnega razvoja (okoljskega, gospodarskega in socialnega), znotraj katerega je na ekološki tehtnici treba dosegati optimalno ravnotežje.

Vse to so imeli v mislih avtorji izvirne znanstvene monografije Kras – trajnostni razvoj kraške pokrajine, ki nakazuje večplasten odgovor na vprašanje, kako usmerjati trajnostni razvoj in obravnavanem območju. Kompleksnost vsebine narekuje usklajeno interdisciplinarno delo različnih strokovnjakov, kar omenjena monografija brez dvoma tudi dosega. Lična monografija je nastala na podlagi raziskav projekta Centra odličnosti F.A.B.R.I.C.A., znotraj katerega so preučevali strategije trajnostnega razvoja kraške pokrajine. Monografija je vsebinsko razdeljena na osem samostojnih sklopov.

Prvi sklop so prispevali sodelavke in sodelavci Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU ter Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in predstavlja kamnine kot temeljne pokrajinske prvine, ki vplivajo na površje, relief in nastanek tal. Na obravnavanem območju večino površja predstavljajo zakrasele karbonatne kamnine, na katerih so se razvile značilne podzemeljske in površinske kraške oblike ter podzemeljski vodni odtok. Le-ta ima zaradi dobre prepustnosti kraških kamnin nizko samoočiščevalno sposobnost in je zato občutljiv za različne oblike onesaženja. Manjši del obravnavanega območja gradijo vododržne flišne kamnine, za katere je značilen majhen delež infiltracije padavinske vode v podlago, zato so občutljive na erozijo. Zaradi navedenega, je treba posege v ranljivo kraško pokrajino skrbno načrtovati.

Sledi sklop o vodi, ki so ga pripravili na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Obravnava značilnosti in naravne ranljivosti kraških vodonosnikov, ki jih določa velika prepustnost, raznovrstnost načina pretakanja ter največkrat neznane smeri odtokanja voda v podzemlju. Dodana vrednost sklopa je predstavitev celostne metodologije Slovenski pristop. Gre za izpopolnjen pristop za ocenjevanje naravne ranljivosti in tveganja za onesaženje, prilagojen posebnostim slovenskega krasa, ki so ga razvili na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Omenjeni pristop vključuje kartiranje naravne ranljivosti podzemne vode ali vodnega vira in kartiranje obremenjevalcev.

Tretji sklop nas seznanja z naravo oziroma natančneje z biodiverzitetno flore, favne in vegetacije kraškega sveta. Kraški svet predstavlja eno izmed »vročih« točk biotske raznovrstnosti na svetu, ki pa se zaradi opuščanja tradicionalne rabe prostora zmanjšuje. Z vidika biodiverzitet so predstavljeni naslednji značilni življenjski prostori kraške pokrajine: gozd, suha travišča, mokrotni travniki, kali in lokve, skalne razpoke, melišča in kamnite trate, kmetijska pokrajina (njive, sadovnjaki, vinogradi) in kraške jame.

Predmet četrtega sklopa, ki so ga raziskovali na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU predstavlja rabo tal obravnavanega območja. Avtorji so preučevali razmerja med temeljnimi zemljiškimi kategorijami nekdaj in danes ter ugotavljali smer sprememb rabe tal in njeno intenzivnost. Na obravnavanem območju se je tradicionalna raba tal v zadnjem stoletju bistveno spremenila – sledimo intenzivnemu procesu zaraščanja pašnikov in travnikov, zmanjšal pa se je tudi delež njiv, vinogradov in sadovnjakov. Posledično to pomeni zmanjševanje pokrajinske pestrosti, kar zopet vodi tudi v zmanjševanje biotske pestrosti.

Sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU so pripravili tudi peti sklop, ki z različnih vidikov osvetljuje prebivalstvo kot eno najpomembnejših sestavin kulturne pokrajine. Spreminjanje strukture prebivalcev močno vpliva na pokrajino in je eden ključnih dejavnikov (ne)ohranjanja kulturne in naravne dediščine ter tudi socialnega, gospodarskega in ekonomskega razvoja.

Šesti sklop govori o kulturni dediščini. Avtorji tega sklopa so najprej analizirali izvor, stilne značilnosti in ključne elemente kraške arhitekturne dediščine ter organizacijo prostora. Sledi razmišljanje o degradaciji kraške stavbne dediščine, ki je bilo najbolj intenzivno v obdobju med 1950 in 1990. Ker

je dediščina nekaj živega in se z razvojem družbe spreminja, se ključno vprašanje nanaša na premislek o tem ali je bolje prenavljati obstoječe, ali razvijati novo arhitekturo, z upoštevanjem elementov, ki soustvarjajo identiteto prostora. Avtorji se zavzemajo za ustanovitev medinstitucionalne interdisciplinarne raziskovalne, razvojne, skupine, ki bo na podlagi obstoječega znanja izdelala strateški načrt za varovanje kraške arhitekturne dediščine.

V okviru sklopa turizem, ki je nastajal na Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU, je predstavljen jamski turizem in njegov vpliv na podzemeljsko okolje in združbe. O jamskem turizmu lahko govorimo že od 17. stoletja dalje, sodobni organizirani jamski turizem pa se je razvijal od začetka 19. stoletja. Med naše najlepše jame svetovnega pomena sodijo Škocjanske jame, ki so kot edini spomenik v Sloveniji že od leta 1986 vpisane v UNESCO-vo listo svetovne dediščine. Avtorji so pripravili smernice in omejitve za trajnostni jamski turizem, ki zadevajo tako ureditev površja pred vhodom v jamo, kot tudi ureditev prehajalnih poti in električne napeljave v sami jami.

Zadnji sklop je namenjen rabi obnovljivih virov energije. Preučevali pa so ga na Inštitutu za prostorske in antropološke študije ZRC SAZU ter v podjetju Trimo d. d., kot najprimernejši vir za izbrano območje pa avtorji izpostavljajo sončno energijo. Le-ta omogoča razpršeno rabo, pri kateri v občutljivi kraški pokrajini ni treba graditi velikih sistemov, saj si gospodinjstva energijo za lastno uporabo lahko priskrbijo sama. Vendar pa avtorji opozarjajo, da je pri namestitvi sončnih celic in sprejemnikov treba upoštevati kraško kulturno pokrajino, še posebno arhitekturno zanimiva stara jedra kraških vasi.

Predstavljena monografija je pregledna, sistematična in široko zasnovana. Da gre za vsebinsko izjemno raznoliko in slikovno bogato delo pove dejstvo, da je pri vsebini sodelovalo kar 50 uglednih raziskovalk in raziskovalcev z različnih znanstvenih področij, 6 kartografov ter prek 60 fotografov. In čeprav delo načrtovalcem razvoja, tako na lokalni kot tudi nacionalni ravni, daje dovolj relevantnih podatkov za pripravo trajnostnega okoljskega, ekonomskega, urbanega in socialnega razvoja kraške pokrajine, bi bilo dobrodošlo še sklepno poglavje, ki bi sintetiziralo posamezne ugotovitve in v katerem bi že bile podane konkretne smernice ter priporočila za doseganje trajnostnega razvoja. Čeprav je knjiga izvirno znanstveno delo, je napisana dovolj razumljivo, da bo zanimiva tudi za širšo javnost; ne nazadnje tudi za tiste, o katerih govori.

Mateja Šmid Hribar

Matej Vranješ:

Prostor, teritorij, kraj: produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči

Knjižnica Annales Majora

Koper 2008: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Založba Annales, 286 strani, 2 preglednici, 12 fotografij, ISBN 978-961-6732-00-0

Založba Annales s svojo razvejeno in ustvarjalno publicistično dejavnostjo bogati področje humanističnega in družboslovnega znanja v Sloveniji. S področja geografije oziroma sorodnih ved je monografija z naslovom Prostor, teritorij, kraj: produkcije lokalnosti v Trenti in na Soči. V središču obravnave je pojav družbene prostorskeosti, ki se oblikuje skozi kulturno pokrajino, teritorialnost, lokalnost in izkustvo/občutje kraja. »... *Knjiga v slovensko geografsko in antropološko okolje prinaša nova spoznanja, poglede in koncepte in odpira nekatera izrazito aktualna vprašanja glede sodobnih odnosov med družbo/kulturo in prostorom*...«, je zapisal Bojan Baskar v recenziji.

Monografija se vsebinsko deli na dva enakovredna dela: teoretičnega in etnografskega. Prvi je razdeljen na tri sklope glede na osrednje koncepte preučevanja: prostor, teritorij, kraj, ki jih v oziru sledečega etnografskega dela poskuša opredeliti in medsebojno razmejiti. Koncept prostora se nanaša na družbeno prostorskost, pri čemer se osredotoča na kulturno pokrajino, kot je razumljena z vidika posameznika oziroma družbene skupine. Koncept teritorialnosti je opredeljen z razmerjem med prostorskim prisvajanjem in s tem povezanim družbenim razmejevanjem, lokalnostjo in izkustvom kraja. Slednjemu je namenjeno samostojno poglavje.

V drugem, etnografskem delu so omenjeni družbeno-prostorski pojavi, predstavljeni na konkretnih, izbranih primerih iz Zgornjega Posočja: domačinskemu doživljanju spreminjanja kulturne pokrajine, domačinskemu odnosu do dveh zelo različnih skupin nedomačinov, vikendašev in Triglavskega narodnega parka, in na koncu odnosu do komercialne rabe reke Soče. »... *Monografija nima ambicije razkriti pogledov vseh vpletenih skupin – je zapisal avtor ...*«, ampak le domačinov, zato na prefinjen način odpira vprašanja, kako uskladiti različne interese uporabnikov prostora ter kdo in v kolikšni meri bo upravičen in udeležen pri določanju normativov glede te uporabe.

Čeprav se na prvi pogled zdi, da ima omenjena monografija le malo stičnih točk z geografijo, podrobnejše branje dokazuje drugače. Omenjene vsebine, ki si šele utirajo pot v slovensko geografijo, so v svetovni geografiji že dobro uveljavljene. Na v monografiji preučevanih poljih se geografija stika in prepleta s kulturno antropologijo, filozofijo, prostorsko sociologijo in sorodnimi vedami. Avtor jih spretno prepleta in nadgrajuje, saj mu ta področja niso tuja; dodiplomski študij geografije in filozofije je na podiplomski stopnji dopolnil s študijem antropologije.

Knjiga je vsekakor dobrodošla pridobitev za geografijo, saj posega na področje, ki v zadnjih desetletjih postaja vse pomembnejše in obenem prinaša izsledke sodobnih tokov v humanistični geografiji.

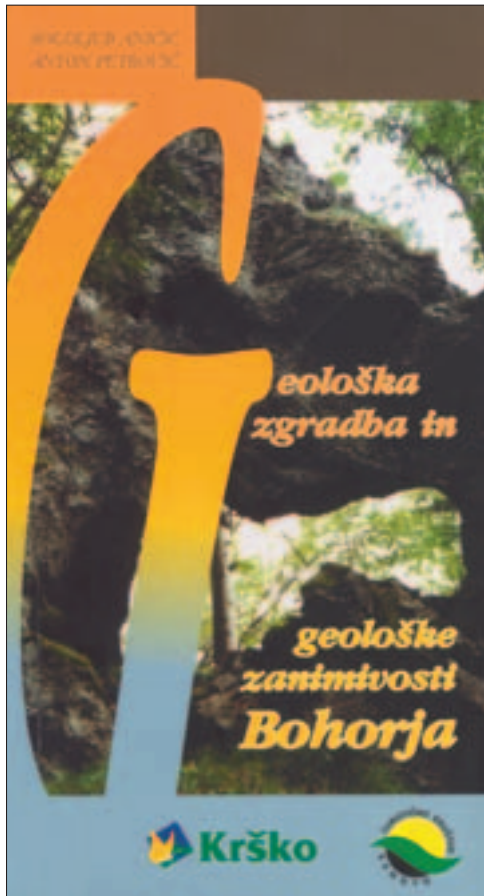
Mimi Urbanc

Bogoljub Aničič, Anton Petrovič:

Geološka zgradba in geološke zanimivosti Bohorja

Senovo 2008: Turistično društvo Senovo, 84 strani, 93 fotografij, 19 kart, risb in preglednic, ISBN 978-961-91838-1-6.

Konec leta 2008 je izšla še ena zanimiva geološka knjižica žepnega formata; skozi oči geologa je tokrat predstavljen Bohor – največje pogorje v Posavju. V 16 poglavjih nas avtorja v razumljivem, a še vedno

strokovnem jeziku popeljeta po grebenu Bohorja ter njegovem severnem in južnem vznožju z okolico. Knjižica je opremljena z geološko karto in s topografsko karto z vrisanimi obravnavanimi točkami. Razumevanje besedila olajšujejo tudi številne barvne fotografije in risbe.

V uvodnem, prvem poglavju Geološka zgodovina Bohorja in širše okolice avtorja razčlenita in umeštitata pogorje v geografski prostor ter nas seznanita z dosedanjimi raziskavami in kratko geološko zgodovino širšega območja. V drugem obširnejšem poglavju Geološka zgradba in kamninska sestava se osredotočita na kronološki redosled kamnin od najstarejših proti najmlajšim ter izčrpen opis posameznih kamninskih enot. Izvemo, da so najstarejše izdanzajoče kamnine paleozojske starosti (starejši zemeljski vek); gre za menjajoče se plasti karbonskih in permskih skrilavih glinavcev, kremenovega peščenjaka in konglomerata. Navzgor jim sledijo mezozojske kamnine oziroma kamnine srednjega zemeljskega veka – triasni skladi so na obravnavanem ozemlju najboljše, medtem ko so jurski in kredni izdanki redkejši. Kenozojske kamnine ali kamnine novega zemeljskega veka v nasprotju s starejšimi plasti, ki gradijo samo vzpetino, ležijo predvsem ob njenem severnem in južnem vznožju. Med njimi so najboljše oligocenski in srednjemiocenski sedimenti. Mlajši sedimenti so razviti le mestoma, najpogosteje so odloženi vzdolž rek. Kot zanimivost je podan tudi recenten nanos rudniškega odvala Rudnika Senovo, ki je tako obsežen, da je vrisan celo v geološki karti. Nato nam avtorja predstavi skupine fosilov, ki so bili najdeni na tem območju – od najdrobnejšega nanoplanktona, prek konodontov, foramini-

fer, mehkužcev, morskih ježkov do vretenčarskih ostankov, med katerimi se najdeta celo zob močvirske svinje in okostje ribe *Lates* iz oligocena. Med rastlinskimi ostanki prednjačijo litotamnjske rdeče alge, ki pogosto gradijo gomoljaste strukture rodoidne. Omenjeni fosili so na obravnavanem območju pogosti, zlasti v kenozojskih plasteh, s čimer predstavljajo učinkovito orodje za datacijo kamnin. V tektonskem pregledu izvemo, da pripada Bohor dvema geotektonskima enotama: Dinaridom in Panonidom. Velika tektonska aktivnost v geološki preteklosti se odraža v Kumskem narivu in mnogih prelomih pliocenske ali mlajše starosti, ki potekajo večinoma v dinarski smeri, manj v smereh JZ–SV in S–J. Vulkanizem je bil dejaven zlasti v mezozoiku, kar izdajajo plasti diabaza in diabaznega tufa v srednjetriasnih kamninah. Ob zaključku poglavja avtorja poudarita še pomembnost nekaterih gospodarskih surovin z območja Bohorja; kot so premog, kovine cink, svinec in železo, ter nekovine apnenec, dolomit, lapor, pesek in diabaz.

V nadaljnjih poglavjih sledi podroben opis nekaterih geoloških posebnosti. Med prvimi najde mesto dolomit, ki mu je kot prevladujoči sedimentni kamnini Bohorja in okolice namenjen najboljše del. Poleg opisa kamnine in mineraloških značilnosti sta predstavljena še geomorfološka pojava, katerima nastanek botruje prav dolomitna sestava – naravno okno in kamnita igla. Sledi opis srednjemiocenskih rodoidov z dveh doslej nepoznanih nahajališč, recentne kamnine lehnjaka, ki ga je moč opaziti ob nekaterih slapovih, diabaza kot edine vulkanske kamnine obravnavanega območja, ter dveh kompleksnejših geoloških pojavov: trojnega Barbarinega slapu in kraških pojavov, kjer so kot znamenitost izdvojene Votle peči in Ajdne peči. Zadnja poglavja so namenjena dejavnosti človeka, ki je znal izkoristiti geološke danosti okolice za svoje preživetje. Na območju Bohorja so v 19. stoletju delovali rudniki, ki so jih v novejših časih zaradi nerentabilnosti opustili: rudnik cinka in svinca z južnega pobočja ter železova rudišča in fužine s severnega pobočja Bohorja. Najdlje je bil aktiven premogovnik Senovo, ki je ob zaprtju leta 1996 presegel zavidljivo starost dvestotih let. Tudi večina apnenic z bohorskega konca je opuščena; izmed nekoč osmih aktivnih se tradicija žganja apna ohranja le še v eni.

Na koncu je predstavljena še geološka zbirka OŠ XIV. Divizije Senovo, ki vključuje 517 primerkov fosilov, mineralov in kamnin. Nastajala je več desetletij, pohvalno pa je v zadnjih letih pri njenem urejanju opazna še posebna zagnanost, za kar sta zaslužna tudi avtorja knjižice.

Za piko na i podajata avtorja ob zaključku knjižice predlog o postavitvi geološkega stebra Bohorja in okolice, primerljivega z nekaterimi že postavljenimi stebri v Sloveniji – glede na zgoraj povedano bi imel tak steber prav gotovo svoj pomen in svoj namen.

Katarina Oblak

Józef Hernik (urednik):

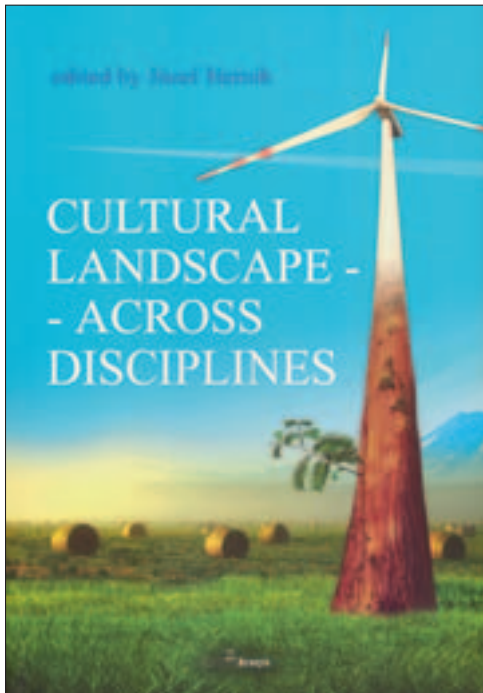
Cultural Landscape – across disciplines

Bydgoszcz, Kraków 2009: Oficyna wydawnicza Branta, 365 strani, 95 fotografij, 55 zemljevidov, shem in grafov, ISBN 978-83-60186-99-2

Znanstvena monografija je izšla ob koncu projekta »Varovanje historičnih kulturnih pokrajin za krepitev regionalnih identitet in krajevnih gospodarstev«, s katerim je Fakulteta za okoljsko načrtovanje in preučevanje pokrajin krakovske Univerze za kmetijstvo kot vodilni partner sodelovala v programu Evropske unije INTERREG III B CADSES (www.cadses.ar.krakow.pl).

Namenjen je bil varovanju in razvoju kulturnih pokrajin na območju CADSES (srednje, jadranske, podonavske in jugovzhodne Evrope) in je potekal med letoma 2006 in 2008. V njem so sodelovali partnerji iz Poljske, Nemčije, Avstrije, Romunije in Ukrajine, končno monografijo pa so obogatili še prispevki iz nekaterih drugih držav, med njimi tudi iz Slovenije (Kulturne pokrajine v Sloveniji z geografskega vidika D. Kladnika, D. Perka in M. Urbanc na straneh 81–139).

Glede na to, da je raznolikost evropskih kulturnih pokrajin ogrožena, so sodelujoči iskali najboljše primere uresničevanja Evropske konvencije o krajini in primere dobre prakse upoštevanja CEMAT – vodilnih načel za trajnostni prostorski razvoj evropske celine. Upoštevali so najširša mednarodna znanja

in izkušnje držav, regij in občin o kulturni pokrajini in jih povezali oziroma vključili v vodilne razvojne projekte na področju kmetijstva, okolja, turizma, izobraževanja, regionalnega trga in obnovljivih virov energije. Med rezultati so bili tudi enotna strategija ohranjanja kulturne krajine in predlogi razvoja na regionalnem, nacionalnem nivoju ter na nivoju CADSES. V okviru projekta so potekale temeljne raziskave, namenjen pa je bil tudi ustreznemu usposabljanju krajevnih strokovnjakov in gospodarstvenikov.

V monografiji predstavljajo svoje poglede na kulturno pokrajino predstavniki različnih strok: arheologi, geografi, zgodovinarji, sociologi, antropologi, ekonomisti, agronomi, planerji, konzervatorji, krajinski arhitekti, pravniki in informatiki. Posvečajo se podlagam in dejavnostim za ohranjanje in varovanje kulturnih pokrajin, razpravljajo o njihovem stanju oziroma razvoju in se lotevajo problematike s socialnih in tehničnih vidikov. Ugotavljajo, da so nujni enotni koncepti ohranjanja in varovanja kulturnih pokrajin, pa tudi medsebojna povezovanja dejavnikov v teh prizadevanjih – tako na regionalnem, nacionalnem, kot na mednacionalnem nivoju. Predstavljeni so tudi uspešni primeri obmejnega sodelovanja. Predstavitev oziroma »življenjepisa« pokrajine lahko tvori most med zgodovinsko-analitskimi raziskavami in raziskavami, usmerjenimi v regionalno planiranje s poudarjenim kulturološkim vidikom. Poudariti je treba ključne krajevne in regionalne značilnosti oziroma vrednote, ki prispevajo h krajevni in regionalni identiteti in skrbeti za trajnostni razvoj pokrajine. Kulturno pokrajino ne moremo gledati le od zunaj, ampak tudi s funkcijskega vidika, kot rezultat součinkovanja njenih naravnih in družbenih sestavin in procesov. Stroka ne sme ostati izolirana, temveč mora sodelovati s prebivalci, politiki in planerji. Poskrbeti mora za ustrezna izobraževanja ključnih dejavnikov – celotne družbe in ustanov. Ena od možnosti je t. i. »digitalna kulturna pokrajina«, kjer je določena vsebina kulturne pokrajine na razpolago v digitalnem formatu. Geografski informacijski sistemi nasploh omogočajo medsebojno povezovanje politike, družbe, kulturne in naravne dediščine, zato je skrajni čas, da jih izkoristimo v namene upravljanja kulturnih pokrajin. Omogočajo tudi najrazličnejše socioekološke in socioekonomske

analize regij. Prostorska informacija ima pomembno vlogo v kulturnem razvoju, izobraževanju in razumevanju problematike in nam lahko dobro služi pri oblikovanju optimalne razvojne strategije ter pri odločanju za trajnostni razvoj, kjer bodo upoštewane socialna, ekonomska, okoljska in kulturna komponenta.

Kulturno pokrajino bomo torej razumeli, uspešno varovali in ohranjali le, če jo bomo spoznali celovito, z vidikov različnih strok, hkrati pa poskrbeli za širjenje informacij o njej, za ustrezno izobraževanje in nadzor ter povezovanje ključnih akterjev.

Maja Topole

Enrico Camanni, Federica Beux, Francesca Panero, Pierangela Piazza (uredniki):

Il grande dizionario enciclopedico delle Alpi

Scarmagno, Italija: Priuli & Verlucca 2007, 12 zvezkov, 1883 strani, ISBN 978-88-8068-363-6

V Geografskem vestniku 79-1 smo na straneh 140 in 141 poročali o izidu dela z naslovom *Dictionnaire Encyclopédique des Alpes*, ki je leta 2006 izšlo pri francoski založbi Glénat in za čigar realizacijo je bilo potrebnih osem let. Tokrat predstavljamo njegov italijanski prevod in priredbo, ki je izšla konec leta 2007 pod naslovom *Il grande dizionario enciclopedico delle Alpi* pri založbi Priuli & Verlucca (<http://www.priulieverlucca.it/>) v sodelovanju z Italijansko planinsko zvezo (*Club Alpino Italiano*). Publikacija je izšla pri založbi, ki je že do sedaj izdajala publikacije o Alpah in drugih gorstvih, a predvsem fotomonografije. Izdaja pa založba Priuli & Verlucca tudi italijansko različico revije *L'Alpe* (Alpe), ki jo promovirajo kot »prvo mednarodno revijo o gorah«; do sedaj je izšlo 43 števil. Revija je originalno francoska (<http://www.lalpe.com/>), izdaja pa jo pod enakim imenom že omenjena založba Glénat.

Il grande dizionario enciclopedico delle Alpi je velikega formata (22,5 krat 29 cm) s skoraj 1900 stranmi in vsebuje prek 2000 slik, fotografij in ostalega slikovnega gradiva, okrog 100 zemljevidov, pri njegovem nastajanju pa je sodelovalo okrog 280 avtorjev iz vseh alpskih držav in širše. V nasprotju s francosko različico, ki je izšla v dveh obsežnih zvezkih (prvi zvezek kot *Encyclopédie des Alpes* 'Enciklopedija Alp'

in drugi kot *Dictionnaire des Alpes* 'Leksikon Alp'), ima italijanska različica 12 zvezkov ob obrnjeni vsebinski zasnovi. Prvih sedem zvezkov tako tvori *Le Alpi: il grande dizionario* 'Leksikon Alp', zadnjih pet pa *Le Alpi: il grande enciclopedia* 'Enciklopedija Alp'. V prvih sedmih zvezkih, to je Leksikonu Alp, je na 1120 straneh približno 3400 leksikografskih gesel o Alpah, ki jih spremlja množica fotografij in slik. Za francosko različico smo zapisali, da smo Slovenci za ta del prispevali približno 60 gesel. V italijanski različici so nekatera gesla izpustili in jih je zato za približno desetino manj (te so prispevali večinoma člani Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU). Gesel o slovenskih Alpah je sicer nekaj več, a so jih napisali drugi.

V zadnjih petih zvezkih, to je Enciklopediji Alp, je na prek 760 straneh 92 daljših (enciklopedičnih) člankov. Posamezni zvezki tega sklopa predstavljajo sistematična poglavja o: Alpah po državah in alpskem okolju (8. zvezek), geografiji in zgodovini (9. zvezek), arhitekturi in umetnosti (10. zvezek), duhovni in materialni kulturi ter športu in prostem času (12. zvezek), ter dejavnostih in prihodnosti v Alpah (12. zvezek). Članki so obogateni s prek 700 eno- in dvostranskih fotografij, slik in zemljevidov. Slovenci smo v tem sklopu zastopani (tako kot v francoski različici) le z enim člankom o slovenskih Alpah (*Alpi slovene*) v osmem zvezku.

V uvodnik prvega zvezka so uredniki zapisali, da so za potrebe italijanske različice morali izločiti, strniti ali prirediti več sto gesel, mnoge so napisali tudi na novo. Kljub temu pa po njihovem mnenju delo zaradi tega ni izgubilo mednarodnega pomena, celo nasprotno, saj so zapisali (značilno za italijansko samozavest), da je njihova različica lahko celo bolj mednarodno pomembna kot francoska.

Kot enega izmed ciljev publikacije so v uvodniku osmega zvezka zapisali, da želijo, da bi delo pomagalo preseči »*kratkovidnost in stereotipe*«, ki so še vedno prisotni v alpski kulturi ter bi tako uspeli narediti Alpe »*nekoliko bolj evropske, kot so sedaj*«. Kot enega izmed namenov publikacije so na primer zapisali, da želijo z njo pokazati, da so Alpe vez in ne meja »*nove*« Evrope. Z delom želijo povečati razumevanje preteklosti v Alpah in osvetliti njihovo prihodnosti.

Ob izidu francoske različice so Francozi zatrdili, da se bo njihov projekt v prihodnje še nadaljeval z izidom italijanskega in nemškega prevoda ter francoske žepne različice. Prvi cilj jim je uspel, upajamo, da jim bosta tudi druga dva.

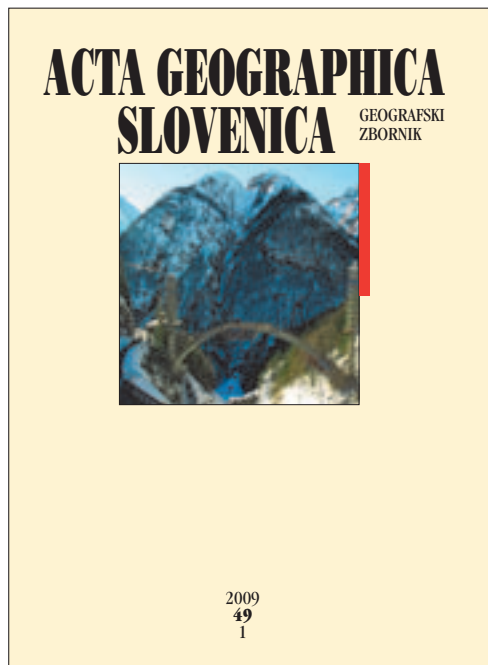
Matija Zorn

Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik 49-1

Ljubljana 2009: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, sozaložnik SAZU, 238 strani, ISSN 1581-6613

V lanskem Geografskem vestniku (80-1, str. 150–152) smo poročali, da je leta 2008 *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* doživela »... *nekaj pomembnih kvalitativnih sprememb* ...«, ter da se nekatere obetajo »... *tudi v letu 2009* ...«. Najpomembnejša novost je bila, da je bila revija vključena v *Science Citation Index Expanded*, kar pomeni, da je sedaj indeksirana v eni najpomembnejših svetovnih baz (http://thomsonreuters.com/products_services/scientific/Science_Citation_Index_Expanded). To je do sedaj uspelo le redkim slovenskim revijam. Druga pomembna novost pa je bila, da so za članke pridobili tako imenovane identifikatorje digitalnega objekta (DOI, *Digital Object Identifier*). Podrobnejšo razlago obeh novosti je moč prebrati v lanskem Geografskem vestniku (80-1), v katerem je bila tudi napovedana večja prenova revijinih spletnih strani. Za potrebe DOI je bilo namreč treba deloma prilagoditi revijine spletne strani (<http://ags.zrc-sazu.si/>), saj sedaj na spletu niso le .pdf-ji člankov, pač pa ima vsak članek še posebno .htm uvodno stran z izvlečkom in literaturo. Literatura je na tej spletni strani prek *CrossRef*-a povezana z ostalimi svetovnimi revijami, katerih članki tudi imajo DOI in so bili citirani v reviji.

Leta 2008 so v *Science Citation Index Expanded* vpisali revijin letnik 47 (2007), leta 2009 pa je *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* uspelo, da so bili v to bazo indeksirani vsi njeni članki od vključno letnika 43 (2003). Za vse članke teh letnikov je revija pridobila tudi DOI-je. Oboje je reviji

ji prineslo večjo mednarodno prepoznavnost, tako da na njena vrata trka vse več tujcev in vse kaže, da se bodo tuje objave v naslednjih letih občutno povečale. Revija tako na pragu svojega jubilejnega petdesetega letnika dosegla vse svetovne standarde in spada med elito slovenskih znanstvenih revij. Manjka ji le še pika na »i«, t. j. pridobitev t. i. faktorja vpliva (*impact factor*).

Tokratna številka prinaša sedem prispevkov s področij geomorfologije in pedogeografije, geografije naravnih nesreč, ekonomske geografije, geografije prebivalstva, geografije podeželja in geografskih informacijskih sistemov.

Prvi je prispevek Lučke Ažman Momirski s Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani in Draga Kladnika z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU z naslovom »Terasirane pokrajine v Sloveniji«. Terasa se v Sloveniji pojavljajo v vseh pokrajinskih tipih, vendar se razlikujejo po pogostnosti, namenu in sodobni funkciji. Največ teras v Sloveniji je v sredozemskih pokrajinah, kjer predstavljajo najbolj značilno terasirano pokrajino. Pogoste so tudi v kraških dinarskih pokrajinah in v vinorodnih panonskih gričevjih, medtem ko se v sredogorju alpskega sveta pojavljajo bolj izjemoma, še največ na območjih, ki se prevešajo k sredozemskim pokrajinam. Avtorja po namenu razlikujeta: poljedelske, vinogradniške in sadjarske terase. Ugotavljata, da prve so prisotne povsod po državi, druge in tretje pa so vezane na gričevja z ugodnim podnebjem za gojenje vinske trte in sadnega drevja. Ugotavljata tudi, da so (starejše) poljedelske terase z zmanjševanjem vloge kmetijstva, preslojevanjem prebivalstva, ostarevanjem in siceršnjim pomanjkanjem kmečke delovne sile izgubile nekdanjo vlogo, zato na njih nekdanjo njivsko rabo skoraj v celoti izpodrinila travniška raba. Pišeta tudi, da so vinogradniške in nekatere sadjarske terase povečini proizvod sodobnejšega, mehaniziranega kmetovanja.

Drugi je prispevek Matije Zorna z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU z naslovom »Erozijski procesi v slovenski Istri – 1. del: erozija prsti«. V Sloveniji so bile meritve erozijskih procesov redke in tudi na splošno procesna geomorfologija ni bila deležna večje pozornosti, z delno izjemo na kraškem površju. Avtor s svojim prispevkom deloma zapolnjuje to vrzel za flišne pokrajine slovenskega rečno-denukacijskega reliefa. Meritve predstavlja v dveh nadaljevanjih. V tem (prvem) delu predstavlja

meritve erozije prsti na treh različnih rabah tal: goli prsti v oljčniku, na travniku v zaraščanju in v gozdu, v naslednji številki revije (49-2) pa je predstavil še geomorfna dogajanja v erozijskih žariščih. Predstavljene vrednosti erozije prsti kažejo, da bi bilo treba temu geomorfnemu procesu posvečati več pozornosti, saj lahko na nezaščitenih obdelovalnih zemljiščih izgubimo tudi do 90 t/ha prsti letno.

Tretji je prispevek Vojka Kilarja in Domna Kušarja s Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani z naslovom »Ocena potresne ogroženosti večstanovanjskih zgradb v Sloveniji«. Po lanskem prispevku »Vpliv naravnih nesreč na arhitekturno podobo stavb« (48-1) enega izmed avtorjev je to že drugi prispevek o arhitekturnem preučevanju naravnih nesreč. Če je bil lani poudarek na vplivu nekaterih nesreč na spreminjanje arhitekturne podobe stavb in naselij, se avtorja tokrat dotikata kočljive teme vrednotenja potresne ogroženosti večstanovanjskih stavb v Sloveniji. Avtorja žal ugotavljata, da je potresna varnost mnogih večstanovanjskih stavb v Sloveniji vprašljiva, pokažeta pa tudi na razlike med občinami.

Maja Topole z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU je avtorica sredinskega (četrtega) prispevka z naslovom »Turistični potencial demografsko ogroženega območja Jurklošter«. Avtorica obravnava demografsko ogroženo območje Krajevne skupnosti Jurklošter v občini Laško. Opozarja na naravne in družbene razmere v pokrajini po drugi svetovni vojni, ki so privedle do neprekinjenega praznjenja območja. Predstavi tudi značilnosti geografskega položaja, poselitve, naselij, prebivalstva in rabe tal ter gospodarskega razvoja. Avtorica v prispevku poudarja pomen izjemne naravne in kulturne dediščine kot podlage za krepitev vloge turizma in rekreacije na tem območju.

Marjan Ravbar z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU je avtor petega prispevka z naslovom »Ekonomska geografska vrednotenje naložb – razvojni dejavnik v regionalnem razvoju«. Avtor prikazuje nekatere geografske značilnosti investicijskega razvoja v prvih letih 21. stoletja in tako vsaj deloma zapolnjuje to vrzel v slovenski ekonomski geografiji. Ob tem opozarja na sporadične značilnosti in hitro razvojno spreminjanje ekonomsko geografskih pojavov znotraj njihovih produkcijskih sistemov. Avtor obravnava geografsko razporeditev naložb in njihove učinke na regionalni razvoj, posebno pozornost pa namenja pomembnosti preučevanja prostorske distribucije investicijskih aktivnosti.

Iranski kolegi Sedigheh Lotfi z Oddelka za urbanistično planiranje Univerze v Mazandaranu, Kiumars Habibi z Oddelka za urbanistično planiranje Kurdistanske univerze in Mohammad Javad Koohsari z Oddelka za urbanistično in regionalno planiranje Univerze v Teheranu so avtorji šestega prispevka z naslovom »Povezovanje večkriterijskih modelov in GIS-ov za iskanje ustreznih lokacij za gradnjo pokopališča (študija primera: Sanandaj, Iran)«. Vedno večja rast mestnega prebivalstva vpliva na prostorsko načrtovanje v večini držav v razvoju. Tradicionalne metode prostorskega načrtovanja so še vedno uporabne, vendar jih je treba nadgraditi, pri čemer je v veliko pomoč geografski informacijski sistem (GIS). Ena izmed najznačilnejših družbenih in verskih oblik mestne rabe zemljišč v Iranu so pokopališča, ki tradicionalno ležijo v bližini svetišč, njihovo lego pa lahko določijo tudi lokalne oblasti. Avtorji s pomočjo GIS in metode analitičnega hierarhičnega procesa (AHP) iščejo ustrežno mesto za novo pokopališče v mestu Sanandaj. Pokažejo, da lahko s hkratno uporabo GIS in AHP primerjamo različne možnosti na podlagi preučevanja večkriterijskih modelov in različnih dejavnikov, ki sodelujejo v postopku izbire ustreznega mesta za postavitev komunalnega objekta.

Zadnji (sedmi) prispevek z naslovom »Družbenogeografski spomin in naravnogeografski spomin na naravne nesreče« je delo Blaža Komaca, urednika revije, z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Avtor opisuje geografsko razumevanje razmerja med družbenogeografskimi in naravnogeografskimi procesi in njihovimi učinki, ki se kažejo tudi pri naravnih nesrečah. Naravnogeografski procesi so namreč v sodobni družbi pogosto prezrti kot sooblikovalec pokrajine. Avtor jih obravnava z vidika vidnosti v družbenogeografski sferi oziroma z vidika družbenega spomina na naravne nesreče. Družbenemu spominu na naravne nesreče postavi naproti tako imenovani naravnogeografski spomin, ki se po avtorjevih besedah odseva v učinkih naravnogeografskih procesov. Avtor na izbranih primerih pokaže, da je možna kvantitativna opredelitev vpliva posameznih dejavnikov na razvoj pokrajine, ki je pomembna za vrednotenje naravnogeografskih procesov ter za odločanje o obsegu, smiselnosti in nujnosti človekovih posegov v prostor.

Matija Zorn